

Turističko-gospodarska valorizacija Vranskog jezera

Matan, Sara

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Polytechnic of Šibenik / Veleučilište u Šibeniku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:143:132404>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-24**

Repository / Repozitorij:

[VUS REPOSITORY - Repozitorij završnih radova
Veleučilišta u Šibeniku](#)

VELEUČILIŠTE U ŠIBENIKU
ODJEL MENADŽMENTA
STRUČNI PRIJEDIPLOMSKI STUDIJ TURISTIČKI
MENADŽMENT

Sara Matan

TURISTIČKO-GOSPODARSKA VALORIZACIJA
VRANSKOG JEZERA

Završni rad

Šibenik, 2023.

VELEUČILIŠTE U ŠIBENIKU
ODJEL MENADŽMENTA
STRUČNI PRIJEDIPLOMSKI STUDIJ TURISTIČKI
MENADŽMENT

TURISTIČKO-GOSPODARSKA VALORIZACIJA
VRANSKOG JEZERA

Završni rad

Kolegij: Upravljanje okolišem u turizmu

Mentorica: mr. sc. Tanja Radić Lakoš, v. pred.

Studentica: Sara Matan

Matični broj studentice:1219063377

Šibenik, rujan 2023.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja Sara Matan, studentica Veleučilišta u Šibeniku, JMBAG 1219063377 izjavljujem pod materijalnom i kaznenom odgovornošću i svojim potpisom potvrđujem da je moj završni rad na stručnom prijediplomskom studiju Turistički menadžment pod naslovom: Turističko-gospodarska valorizacija Vranskog jezera isključivo rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na mojim istraživanjima i oslanja se na objavljenu literaturu, a što pokazuju korištene bilješke i bibliografija.

Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada, te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

U Šibeniku, _____

Studentica:

Veleučilište u Šibeniku
Odjel menadžmenta
Stručni prijediplomski studij Turistički menadžment

Završni rad

TURISTIČKO-GOSPODARSKA VALORIZACIJA VRANSKOG JEZERA

SARA MATAN

Andrije Kačića Miošića 12, Livno, BiH, saramatan02@gmail.com

Turizam je ključna gospodarska grana, ali zahtijeva uravnoteženje između ekonomske koristi, očuvanja prirode i kulturnih resursa. Zaštićena područja prirode poput Vranskog jezera pružaju izazov očuvanja okoliša dok istovremeno nude turističke mogućnosti. Vransko jezero, kao zaštićeno područje prirode simbolizira tu ravnotežu. Turističko-gospodarska valorizacija jezera temelji se na bogatom ekosustavu, povijesti i kulturnom naslijeđu. Turističke aktivnosti u parku obuhvaćaju različite oblike rekreacije poput: biciklizma, planinarenja i vožnje čamcem. Međutim, kako bi se očuvao ekosustav ključno je primijeniti inicijative za održivi razvoj turizma. To uključuje edukaciju turista o važnosti očuvanja prirode, postavljanje ograničenja broja posjetitelja u određenim zonama te promicanje ekološki osviještenih aktivnosti. Inicijative za održivost uključuju planiranje kapaciteta infrastrukture, upravljanje turističkim tokovima, podršku lokalnoj ekonomiji i promicanje ekoturizma. Sve to ima za cilj osigurati da turizam dugoročno podržava očuvanje prirodnih ljepota jezera, pruža koristi lokalnoj zajednici i pridonosi održivom razvoju regije.

(38 stranica / 6 slika / 2 tablice / 32 literaturna navoda / jezik izvornika: hrvatski)

Rad je pohranjen u digitalnom repozitoriju Knjižnice Veleučilišta u Šibeniku

Ključne riječi: turizam, ekonomija, ekosustav, Vransko jezero, zaštita

Mentorica: mr.sc. Tanja Radić Lakoš, v.pred

Rad je prihvaćen za obranu dana: 6. rujna 2023.

TOURISM ECONOMIC VALORIZATION OF VRANA LAKE

SARA MATAN

AndrijeKačićaMiošića 12, Livno, BiH, saramatan02@gmail.com

Tourism is a key economic branch, but requires a balance between economic benefits, nature conservation and cultural resources. Protected areas such as Lake Vrana offer the challenge of preserving the environment while at the same time offering tourism opportunities. Vrana Lake, as a nature protected area, symbolizes this balance. The tourism economic valorization of the lake is based on the rich ecosystem, history and cultural heritage. Tourist activities in the park include various forms of recreation, such as cycling, hiking and boating. However, in order to preserve the ecosystem, it is crucial to apply initiatives for the sustainable development of tourism. This includes educating tourists about the importance of nature conservation, setting limits on the number of visitors in certain zones, and promoting environmentally conscious activities. Sustainability initiatives include planning infrastructure capacity, managing tourist flows, supporting the local economy and promoting ecotourism. All this aims to ensure that tourism supports the preservation of natural beauty of the lakes in the long term, provides benefits to the local community and contributes to the sustainable development of the region.

(38 pages / 6 figures / 2 tables / 32 references / original in Croatian language)

Thesis deposited in University of Applied Sciences Šibenik Library digital repository

Keywords: tourism, economy, ecosystem, Vrana lake, protection

Supervisor: Tanja Radić Lakoš, MSc., s.lec.

Paper accepted: 09/06/2023

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
1.1. Cilj rada	2
1.2. Metoda rada.....	2
1.3. Struktura rada	2
2. TURIZAM I ZAŠTIĆENA PODRUČJA.....	4
2.1. Turizam i okoliš	4
2.2. Zaštićena područja u Hrvatskoj.....	6
2.3. Ekološka mreža NATURA 2000.....	13
3. PARK PRIRODE VRANSKO JEZERO	15
3.1. Povijest Vranskog jezera	16
3.2. Obilježja Vranskog jezera	17
3.2.1. Geografski položaj.....	17
3.2.2. Klima	19
3.2.3. Flora.....	20
3.2.4. Fauna	21
3.3. Ornitološki rezervat.....	22
4. ANALIZA VALORIZACIJE NA PRIMJERU PARKA PRIRODE VRANSKO JEZERO	25
4.1. Definiranje pojma valorizacije	25
4.2. Turističke aktivnosti na području Vranskog jezera.....	26
4.3. Prostorna valorizacija Vranskog Jezera	28
4.4. Održiva upotreba prirodnih resursa	29
4.4.1. Poljoprivreda	30
4.4.2. Ribolov	30
4.4.3. Lov.....	31
4.4.4. Šumarstvo	31
5. INICIJATIVE ZA ODRŽIVI RAZVOJ TURIZMA PARKA PRIRODE VRANSKO JEZERO	32
6. ZAKLJUČAK	34
POPIS LITERATURE	35
PRILOZI	38

1. UVOD

S obzirom da je tema završnog rada „Turističko-gospodarska valorizacija Vranskog jezera“ prvo je potrebno definirati pojmove koji se vežu za turizam kako bi se na kvalitetan način napravila valorizacija. No, prije nego što se objasni pojam turizma potrebno je definirati pojam turista. Prema Pirjevec (2002) turist se u prošlosti smatrao putnikom, a tek nakon toga su nastale njegove aktivnosti. Za turista se može reći da je to privremeni i dobrovoljni putnik koji putuje s određenim razlogom kako bi doživio određene promjene i novosti na svom putovanju.

Turizam obuhvaća izuzetno širok rasplet pojava i odnosa koji su nastali za vrijeme turističkog putovanja. Osim što turizam u svojoj realizaciji ima utjecaj na ekonomski aspekt života, također je prisutan i u socijalnom, ekološkom i kulturnom aspektu (Grgić, 2013:7).

Iz prethodnih definicija vezanih za turiste i turizam, vidljivo je da pojmovi turista i turizma ne idu jedno bez drugog. Turizam ne bi postojao da nema zainteresiranih osoba koje žele putovati iz vlastitih interesa. No, isto tako da nema kvalitetnih turističkih destinacija ljudi se ne bi u tolikoj mjeri zainteresirali za putovanje. Vidljivo je da su turisti i turizam dvije međusobno ovisne varijable jer ukoliko kako je prethodno navedeno, jedan pojam bez drugog jednostavno ne mogu funkcionirati.

Turizam, kao dinamična i sveprisutna industrija, ima dalekosežne utjecaje na svjetsko gospodarstvo, kulturu i okoliš (Grgić, 2013:7). Osim što pruža značajan ekonomski potencijal, turizam igra ključnu ulogu u povezivanju različitih kultura, promicanju kulturne raznolikosti i podizanju svijesti o važnosti očuvanja prirodnih resursa. U tom kontekstu, zaštićena područja poput nacionalnih parkova i parkova prirode postaju ključna križanja između turizma i očuvanja okoliša.

Raznolikost prirodnih ljepota i resursa koje zemlje posjeduju često predstavljaju temelj za turistički razvoj i privlačenje posjetitelja, a vodena područja poput jezera imaju posebnu privlačnost i potencijal za turističku valorizaciju. Jezera, kao prirodna vodena tijela, imaju dugotrajnu povijest povezanu s ljudskim naseljima te su često postala središta života i gospodarskih aktivnosti. Njihova privlačnost proizlazi iz harmoničnog spoja vode i kopna te bogatstva ekosustava koji ih okružuju.

Vransko jezero, smješteno na prekrasnom području između planina i mora, predstavlja jedno od najvrjednijih prirodnih dobara koje Zadarska i Šibensko-kninska županija posjeduju.

Njegova izuzetna biološka raznolikost, kulturno-povijesna važnost te blizina obalnih ljepota čine ga iznimno zanimljivim za turističku-gospodarsku valorizaciju (Vransko jezero: Općenito, n.d.).

Kroz analizu ekološke važnosti jezera, kao i raznovrsnih mogućnosti koje nudi za razvoj održivog turizma, ovaj rad istražuje kako Vransko jezero postaje ključno središte interakcije između čovjeka i prirode te kako ta interakcija pozitivno oblikuje lokalnu zajednicu i njeno gospodarstvo. U skladu s tim, ovaj rad istražuje temu turističko-gospodarske valorizacije Vranskog jezera s ciljem razumijevanja kako ovo područje može postati održiva i privlačna destinacija za posjetitelje.

1.1.Cilj rada

Cilj ovog rada je istražiti kako se Vransko jezero može odgovorno valorizirati kao turistička destinacija koja će pružiti ekonomske koristi, očuvati prirodni ekosustav i kulturnu baštinu te pridonijeti lokalnom razvoju. Ujedno, rad će istaknuti važnost suradnje svih relevantnih dionika – lokalne zajednice, vlasti, turističke industrije i zaštitara prirode – kako bi se postigao skladan i održiv razvoj Vranskog jezera kao turističke destinacije.

1.2.Metoda rada

Pomoću stručne literature iz područja turizma i gospodarstva prikupljali su se sekundarni izvori podataka. Kako bi se na ispravan način definirale misaone cjeline upotrebljavana je metoda sinteze. Metoda analize se upotrebljavala kako bi se na kvalitetan način objasnili kompleksni pojmovi. S ciljem obrade gospodarsko turističke valorizacije Vranskog jezera korištena je metoda indukcije.

1.3.Struktura rada

Struktura rada služi kako bi se ukratko i sažeto prikazao sadržaj završnog rada, odnosno kako bi se prikazalo na koja poglavlja je podijeljen završni rad. Ovaj završni rad je podijeljen na ukupno sedam poglavlja koja je potrebno obraditi za ishodenje završnog rada. Osim glavnih šest poglavlja biti će prikazana literatura i prilozi.

Prvo poglavlje je uvod gdje se prikazuju ciljevi, metoda i struktura te uvodne činjenice koje se vežu za turizam i Vransko jezero.

U drugom poglavlju definirana su turizam i okoliš, navedena su zaštićena područja unutar Republike Hrvatske te je objašnjena ekološka mreža NATURA 2000 kako bi se prikazala posebna područja.

Za treće poglavlje važno je na pravi način prikazati opće informacije za Vransko jezero i njegovu povijest. No, osim toga Vransko jezero je karakteristično po svojim obilježjima koje uključuju geografski položaj, klimu, floru i faunu. Također unutar područja Vranskog jezera prisutan je ornitološki rezervat koji je poseban rezervat prirode te se prema njemu treba na jedinstven način odnositi.

U četvrtom poglavlju prikazana je napravljena analiza valorizacije na primjeru Parka prirode Vranskog jezera na način da je prvo objašnjen pojam valorizacije, a zatim su navedene turističke aktivnosti koje turisti mogu obavljati pri dolasku na Vransko jezero. Nakon toga napravljena je prostorna valorizacija i navedeno je što sve treba od prirodnih resursa održavati kako bi se postigao maksimum po pitanju Vranskog jezera i dolaska turista.

Šesto poglavlje prikazuje inicijative za održivi razvoj turizma Parka prirode Vranskog jezera koje su napisane na temelju završnog rada.

U sedmom poglavlju je iznesen zaključak autora završnog rada na osnovu svih podataka i činjenica koje su priložene.

2. TURIZAM I ZAŠTIĆENA PODRUČJA

Zaštićena područja se vežu za pojam turizma zato što je potrebno imati zaposlene osobe koje će konstantno biti na zaštićenim područjima kako ne bi došlo do nekih oštećenja. Upravo iz tog razloga se pokreće turizam jer su takva područja specifična zbog svoje prekrasne prirode i raznolikog sadržaja.

2.1. Turizam i okoliš

Turizam zauzima ključno mjesto u širem nacionalnom gospodarstvu Hrvatske, stoga je i njegov utjecaj na ekonomiju od neizmjerne važnosti. S druge strane, intenzivan rast odnosno razvoj turizma kao sve popularnije gospodarske djelatnosti uvelike je utjecao na prirodni okoliš i okoliš u cjelini, dovodeći u pitanje današnju vrijednost tog okoliša i mogućnosti odnosno prilike za buduće generacije da uživaju u boljem i kvalitetnijem okruženju.

Što se tiče same definicije okoliša, ona se prema Zakonu o zaštiti okoliša RH (Narodne novine 110/07.) može definirati na način da „okoliš predstavlja prirodno okruženje organizama zajedno s njihovim zajednicama, ali uz prisutnost čovjeka“. Zbog postojanosti okoliša, omogućen je napredak vode, zraka, tla, zemljine kamene kore, energije te kulturne baštine i materijalnih dobara koje su dio okruženja što je čovjek stvorio s namjenom uzajamnog djelovanja i svoje raznolikosti.

Kada je u pitanju sama vrijednost okoliša i način utvrđivanja te vrijednosti često je prisutna tvrdnja kako je vrednovanje okoliša nemoguće odnosno nerazumno jer je vrlo teško odrediti vrijednost neopipljivih stvari kao što je primjerice ljudski život ili pak estetske vrijednosti okoliša. Unatoč određenim poteškoćama koje postoje kada je u pitanju način vrednovanja okoliša, ne treba gledati hoće li se to napraviti ili ne, nego je potrebno monetarno izraziti vrijednost okoliša na način da se kvalitetno prezentira osobama koje su zadužene za donošenje gospodarskih i političkih odluka (Črnjar, 2002).

Okoliš dakle sam po sebi ima veliku važnost u životu svakog čovjeka te kao takav „zaslužuje“ da ga se pazi i čuva kako bi u njemu mogli uživati budući naraštaji i generacije. Međutim, ono što se može primijetiti u današnjem okruženju jest nedovoljno razvijena ekološka svijest među ljudima, te općenito stav pojedinca prema okolišu, prirodi, odnosno prema prirodnim resursima. Nažalost, svjedoci smo raznih događaja onečišćenja i zagađenja koji se dešavaju u našem

neposrednom okruženju i koji su zapravo posljedica ljudske aktivnosti. Upravo na temelju navedenog može se zaključiti kako ljudi različito tretiraju okoliš. Tako, primjerice za neke okoliš vrijedi samo ako im donosi određenu vrijednost, odnosno ako na temelju njega mogu steći odgovarajuću korist dok za druge okoliš ima istinsku vrijednost i ne razmišljaju o nikakvoj zloupotrebi tog okoliša. Da bi se to promijenilo i da bi se povećala ekološka svijest među ljudima potrebno je aktivno uključiti se u zaštitu i provođenje politike zaštite okoliša. Pojam zaštite okoliša označava ukupnost mjera koje su potrebne kako bi se očuvala prirodna dobra, a u prvotnom planu su to: tlo, zrak i voda za ljudske interese i potrebe (Ravlić, 2013).

Zaštita okoliša zahtjeva prije svega adekvatno provođenje politike zaštite okoliša koja s jedne strane doprinosi očuvanju i uspostavi prirodnog sklada s okolišem, a s druge omogućuje čovjeku da svjesno i na održiv način pristupa okolišu i njegovim vrijednostima.

Kada se govori o samoj politici zaštite okoliša potrebno je razlikovati „ekocentričnu“ i „antropocentričnu“ politiku zaštite okoliša. Naime, ukoliko politika zaštite okoliša za objekt zaštite uzima ekološke sustave poput životinja, biljaka i bakterija, bez obzira kakva je njihova korisnost za ljude, dolazi se do toga da je riječ o zaštiti prirode, to jest riječ je o ekocentričnoj politici vezanoj za zaštitu okoliša. No, ako je objekt zaštite orijentiran prema okolini s obzirom na interese i stavove ljudi, tada je riječ o zaštiti okoliša, to jest tada je riječ o antropocentričnoj politici vezanoj za zaštitu okoliša (Črnjar, 2002).

Što se tiče samih ciljeva kojima politika zaštite okoliša teži i koje nastoji ostvariti treba prije svega naglasiti da njihovo ostvarenje ovisi o određenim čimbenicima kao što je primjerice gospodarski i društveni razvoj ili pak ekološka svijest. Današnja suvremena politika vezana za zaštitu okoliša prema Črnjar (2002) teži za postizanjem sljedećih ciljeva:

- Održivi razvoj društvenog i gospodarskog statusa,
- Štićenje pojedinih ekosustava,
- Zaštita i racionalna uporaba prirodnih izvora kao što tu tlo, zrak i voda,
- Zaštita određenih ekosustava te konstantno očuvanje biološke raznolikosti,
- Štićenje od loših utjecaja na estetske i kulturne vrijednosti krajobraza,
- Unaprjeđenje ekološke svijesti.

2.2. Zaštićena područja u Hrvatskoj

Kao i diljem svijeta tako i u Republici Hrvatskoj postoje različite vrste područja koje spadaju pod kategoriju „zaštićenih“ i kao takva imaju veliku važnost kako za čovjeka tako i za cjelokupan biljni i životinjski svijet koji u njima obitava.

Prema Međunarodnoj uniji za očuvanje prirode (IUCN), zaštićeno područje može se prikazati na način da je zaštićeno područje ono geografsko područje koje je „jasno definirano, a prepoznato je sa specijalnom svrhom te pod upravom preko pravnih ili ostalih efikasnih sredstava s ciljem trajnog očuvanja ekosustavne usluge koju nudi, cjelokupne prirode te povezane kulturne vrijednosti“ (Dudley, 2008).

Prva verzija ove definicije nastala je 2007. godine i nakon toga je prošla kroz revizije i modifikacije od strane stručnjaka iz Međunarodne unije za očuvanje prirode i Svjetske komisije za zaštićena područja (WCPA). Konačna verzija definicije je usvojena na Svjetskom kongresu zaštite prirode u Barceloni (Španjolska) u listopadu 2008. godine (Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja: Zaštićena područja, 2022).

Prema prethodno navedenoj definiciji, IUCN (2014) je svaki izraz temeljito definirao. Prema tome se mogu prikazati sljedeći pojmovi:

- *jasno definirano područje* (sadrži more, obalne područje, kombinaciju mora i obalnog područja, kopnene vode i kopno, podrazumijeva svaku od tri navedene dimenzija prostora koje su jasno definirane unutar dogovorenih granica),
- *priznato područje* (od strane neke zemlje i/ili organizacije),
- *sa svrhom* (označava duže vremenskog razdoblje koje je posvećeno očuvanju, utemeljeno zakonskim aktom, sporazumom i sl.),
- *s ciljem* (podrazumijeva postavljanje određenog cilja kako bi se omogućilo upravljanje zaštićenim područjem),
- *trajno* (označava konstantni proces pomoću kojeg se upravlja područjem koje je zaštićeno),
- *očuvanje* (ova riječ označava održavanje prirodnih i polu prirodnih staništa, ekosustava o očuvanje divljih vrsta stabilnih populacija unutar njihovog prirodnog okruženja),
- *cjelokupna priroda* (označava ukupnu biološku raznolikost),
- *usluge ekosustava* (sve prirodne usluge kao što su tlo, zrak i voda koje čovjek upotrebljava, a čija upotreba ne krši ciljeve zaštite),
- *kulturne vrijednosti* (predstavlja sve vrijednosti koje se nisu ugrozile od očuvanja),

- *zakonski* (upravljanje područjem preko sporazuma, zakonskih akta i ugovora).

Prema IUCN-u (2014), neki od oblika turizma i rekreacije se mogu javiti unutar svih zaštićenih područja no, jedino je zabranjena pojava turizma unutar strogog rezervata prirode. Prema tome, može se reći kako zaštita biološke raznolikosti označava funkciju koja je izuzetno značajna za mnogobrojna zaštićena područja. Važno je znati da nije jedina, a u nekim zaštićenim područjima nije čak niti najviše značajna.

U RH postoje različite kategorije zaštićenih područja. Zakon o zaštiti prirode (Narodne novine 80/13, 15/18, 14/19, 127/19) kao temeljni propis kojim se regulira zaštita prirode u RH utvrđuje devet kategorija zaštićenih područja. Prema čl. 111. st. 2. Zakona o zaštiti prirode razlikujemo: zaštićena područja od državnog značaja u koja spadaju park prirode, nacionalni park, strogi rezervat i specijalni rezervat. Unutar zaštićenih područja prema lokalnom značenju pripadaju značajni krajobrazi, spomenici prirode, regionalni parkovi, parkovi-šume te spomenici parkovne arhitekture (Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja: Zaštićena područja, 2022).

Postupak proglašavanja zaštićenih područja propisan je člancima 123-129 Zakona o zaštiti prirode (Narodne novine 80/13, 15/18, 14/19, 127/19). Ovisno o kategoriji zaštite, zaštićeno područje proglašava Hrvatski sabor, Vlada Republike Hrvatske ili predstavničko tijelo nadležne jedinice regionalne samouprave. Način i postupak proglašenja zaštićenih područja počinje na zahtjev Ministarstva zaštite okoliša i prirode, na temelju zahtjeva Državni zavod za zaštitu prirode izrađuje stručnu podlogu za zaštitu područja, kojom se utvrđuju vrijednosti i definira način upravljanja područjem.

Detaljan opis obilježja i vrijednosti područja je vidljiv iz stručne podloge (Zakon o zaštiti prirode, Narodne novine 70/2005). Na temelju iste, također je moguće dobiti uvid o sljedećem:

- Ocjeni stanja navedenog područja,
- Moguće posljedice koje će se dogoditi proglašenjem zaštite,
- Izvorima i ocjeni za potrebna sredstva kako bi se proveo akt o proglašenju područja koje je zaštićeno.

Osim navedenog, stručna se podloga izrađuje i za vrijeme promjena kategorija ili ako se mijenjaju granice područja koje je već zaštićeno. No, prilikom izrade podloge Državni zavod za zaštitu prirode zadužen je za prikupljanje podataka kako bi se moglo provesti istraživanje te pružiti pregled o cjelokupnim vrijednostima područja.

Tablica 1.Kategorije zaštićenih vrsta u RH.

Kategorija zaštite	Namjena	Razina upravljanja	Proglašenja
STROGI REZERVAT	očuvanje izvorne prirode, praćenje stanja prirode te obrazovanje	županijska	Vlada RH
NACIONALNI PARK	očuvanje izvornih prirodnih vrijednosti, znanstvena, kulturna, odgojno-obrazovna i rekreativna	državna	Hrvatski sabor
POSEBNI REZERVAT	očuvanje radi svoje jedinstvenosti, rijetkosti ili reprezentativnosti, a osobitog je znanstvenog značenja	županijska	Vlada RH
PARK PRIRODE	zaštita biološke i krajobrazne raznolikosti, odgojno-obrazovna, kulturno-povijesna, turističko-rekreacijska namjena	državna	Hrvatski sabor
REGIONALNI PARK	zaštita krajobrazne raznolikosti, održivi razvoj i turizam	županijska	županijska skupština ili Gradska skupština Grada Zagreba
SPOMENIK PRIRODE	ekološka, znanstvena, estetska ili odgojno obrazovna	županijska	županijska skupština ili Gradska skupština Grada Zagreba
ZNAČAJNI KRAJOBRAZ	zaštita krajobrazne vrijednosti i biološke raznolikosti ili kulturno-povijesne vrijednosti ili krajobraz očuvanih jedinstvenih obilježja, odmor i rekreacija	županijska	županijska skupština ili Gradska skupština Grada Zagreba
PARK - ŠUMA	očuvanje prirodne ili sađene šume veće krajobrazne vrijednosti, odmor i rekreacija	županijska	županijska skupština ili Gradska skupština Grada Zagreba
SPOMENIK PARKOVNE ARHITEKTURE	očuvanje umjetno oblikovanog prostora odnosno stabla koji ima estetsku, stilsku, umjetničku, kulturno povijesnu, ekološku ili znanstvenu vrijednost	županijska	županijska skupština ili Gradska skupština Grada Zagreba

Izvor: Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja: Kategorije zaštićenih područja, 2022.

Kao što je prethodno navedeno, prirodna se područja mogu podijeliti na područja koja su od državnog i lokalnog značaja. Upravo to je potvrđeno tablicom 1 koja prikazuje prirodna područja prema dva različita značaja: državna i lokalna. Unutar prirodnih područja mogu se istaknuti parkovi prirode, nacionalni parkovi te posebni i strogi rezervati. Na lokalnoj razini moguće je izdvojiti područja kao što su park-šume, spomenici prirode, regionalni parkovi i spomenici parkovne arhitekture.

Tablica 2. Broj zaštićenih područja u Hrvatskoj u 2023.godini.

KATEGORIJA ZAŠTITE	BROJ ZP	POVRŠINA (ha)
Strogi rezervat	2	2.413.03
Nacionalni park	8	97.873.23
Posebni rezervat	80	40.722.62
Park prirode	12	494.949.22
Regionalni park	2	102.556.31
Spomenik prirode	78	272.26
Značajni krajobraz	79	137.819.76
Park šuma	27	2.866.10
Spomenik parkovne arhitekture	120	1.016.01
Površina zaštićenih područja unutar drugih zaštićenih područja		63.188.05
Ukupno ZP u RH	408	817.300.49

Izvor: Izrada autora prema – Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja: Bioportal, 2023.

Iz tablice 2. može se očitati stanje u broju zaštićenih područja prirode unutar Republike Hrvatske za 2023. godinu u mjesecu rujnu kada je izvršen uvid u podatke na Bioportalu. Za ove podatke je odgovorno Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja, a prema web stranici Bioportal koja je dostupna svima može se vidjeti kako ukupno ima 408 zaštićenih područja prirode.

Najveći broj zaštićenih područja unutar Republike Hrvatske imaju spomenici parkovne arhitekture sa 120, a zatim slijede: posebni rezervat, značajni krajobrazi, spomenici prirode, parkovi šume, parkovi prirode, nacionalni parkovi a s najmanjim brojem zastupljeni su regionalni parkovi i strogi rezervati, svaki sa po dva zaštićena područja.

Cjelokupna površina zaštićenih područja na teritoriju Republike Hrvatske iznosi 817.300.49 ha, a od toga najveću površinu zauzimaju parkovi prirode sa ukupno 494.949.22 ha što iznosi čak 60% cjelokupnog teritorija zaštićenih područja. Najmanji udio u površini imaju spomenici prirode koji zauzimaju 272.26 što iznosi samo 0.033% od cjelokupnog teritorija.

Nakon spomenika prirode, po veličini slijede redom: spomenici parkovne arhitekture, strogi rezervat, parkovi šume, posebni rezervat, nacionalni parkovi, regionalni parkovi te značajni krajobraz.

Hrvatska ima bogatu prirodnu baštinu koja uključuje različita zaštićena područja bitna zbog svoje biološke raznolikosti, očuvanih ekosustava i kulturnog naslijeđa te su popularna destinacija za turiste. Zbog iznimne ljepote veliki broj turista posjećuje posebno nacionalne parkove i parkove prirode pa oni imaju veliki značaj u turizmu.

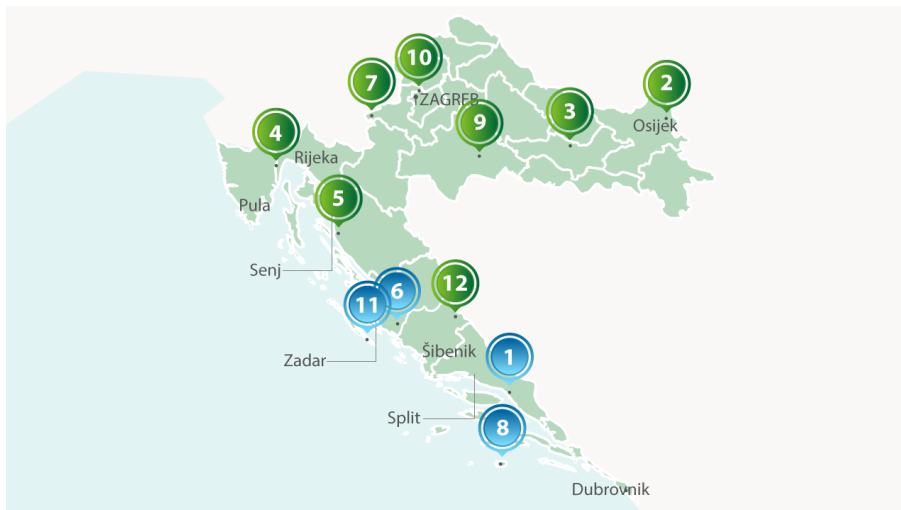
Unutar Republike Hrvatske postoji osam nacionalnih parkova, a oni su sljedeći (Parkovi Hrvatske: Parkovi, n.d.):

- Nacionalni park Krka,
- Nacionalni park Mljet,
- Nacionalni park Paklenica,
- Nacionalni park Risnjak,
- Nacionalni park Kornati,
- Nacionalni park Brijuni,
- Nacionalni park Plitvička jezera,
- Sjeverni Velebit.

Parkovi prirode također nude izuzetne prirodne ljepote, ali imaju manji stupanj zaštite u usporedbi s nacionalnim parkovima. Na području Hrvatske zaštićeno je ukupno 12 parkova prirode, a oni su sljedeći (Parkovi Hrvatske: Parkovi, n.d.):

- Park prirode Telašćica,
- Park prirode Dinara,
- Park prirode Žumberak – Samoborsko gorje,
- Park prirode Velebit,
- Park prirode Lastovsko otočje,
- Park prirode Učka,
- Park prirode Vransko jezero,
- Park prirode Lonjsko polje,
- Park prirode Medvednica,
- Park prirode Biokovo,
- Park prirode Kopački rit,
- Park prirode Papuk.

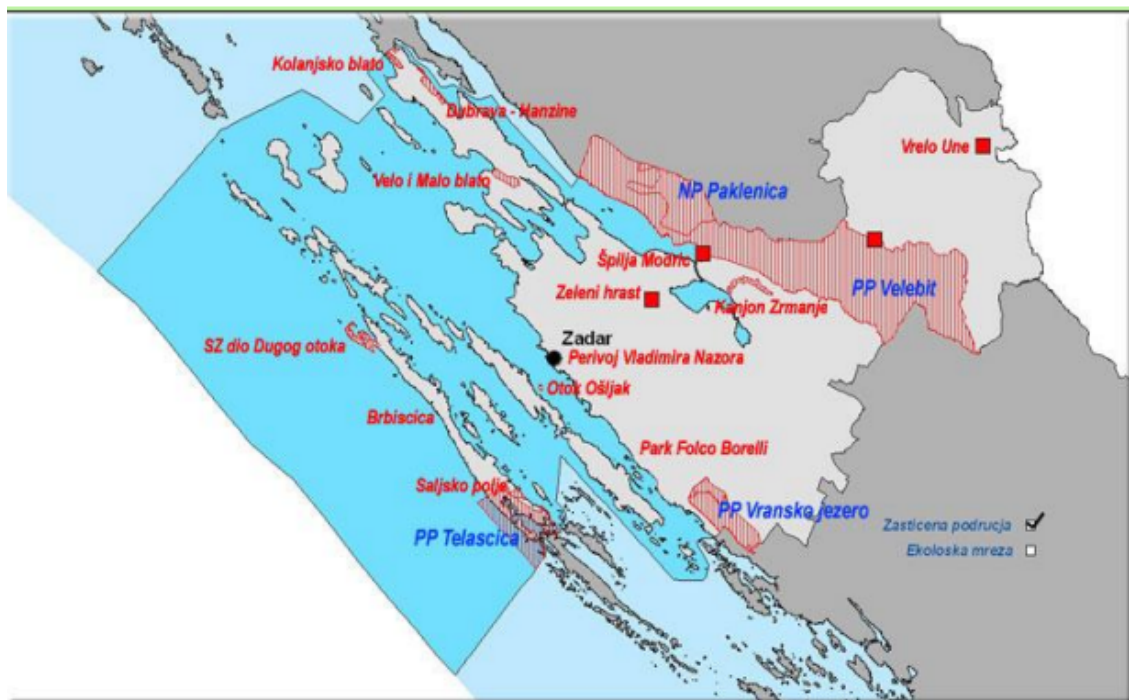
Slika 1. Lokacija parkova prirode na teritoriju Republike Hrvatske.

Izvor: CampingParks: Vransko jezero, 2019.

Sa slike 1. vidljiva je lokacija parkova prirode na području Republike Hrvatske, a sa iste slike se može vidjeti kako se Park prirode Vransko jezero koji se nalazi kod broja 6 u Zadarskoj i samo manjim dijelom u Šibensko-kninskoj županiji.

Slika 2. Prikaz zaštićenih područja na teritoriju Zadarske županije.

Izvor: Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja: Natura 2000, 2020.

Sa slike 2. može se vidjeti prikaz zaštićenih područja na teritoriju Zadarske županije gdje se može prebrojiti 20 različitih zaštićenih područja. Područja unutar Zadarske županije imaju posebnu vrijednost zbog svoj krajobrazne, biološke i geomorfološke raznolikosti. Upravo unutar ovih zaštićenih područja se nalazi Park prirode Vransko jezero koji je istaknut crvenom bojom na karti.

Prema Zakonu o zaštiti prirode (Narodne novine 80/13, 15/18, 14/19, 127/19), najvišu razinu zaštite unutar Zadarske županije imaju nacionalni i parkovi prirode: Nacionalni park Paklenica, Park prirode Vransko jezero, Park prirode Telašćica i Park prirode Velebit. S obzirom na IUCN kategorizaciju, Park prirode Vransko jezero se svrstava u V kategoriju, a zahvaljujući iznimnoj vrijednosti i očuvanosti, već od 1999. godine je na Popisu međunarodno vrijednih močvara prema Ramsarskoj konvenciji (IUCN, 2014).

Svakim nacionalnim parkom i parkom prirode upravlja se putem zasebne Javne ustanove koju osniva Vlada Republike Hrvatske. Osnivanje ovih ustanova provodi se zakonom, vladinom uredbom ili rješenjem ministarstva ako tako nalaže zakon. Glavna odgovornost Javne ustanove obuhvaća zaštitu, očuvanje, održavanje i promicanje svakog pojedinog parka prirode. Upravljanje ovim ustanovama se vrši prema zakonima, uz sudjelovanje Upravnog vijeća. Organizacijska struktura ustanove obično se sastoji od pet službi: Ured ravnatelja, Služba stručnih poslova za zaštitu, održavanje, očuvanje, promociju i upotrebu, Služba općih, zajedničkih i tehničkih poslova, Služba za promidžbene aktivnosti i ugostiteljsko-turističku djelatnost te Služba za nadzor.

Prema Zakonu o zaštiti prirode (Narodne novine 80/13, 15/18, 14/19, 127/19), Park prirode se može definirati kao područje koje je prirodno prostrano ili barem djelomično kultivirano područje. Park prirode se može nalaziti na kopnu, moru ili kombinaciji kopna i mora. Glavne karakteristike parkova prirode su enormna geomorfološka raznolikost i bioraznolikost. Osim toga, parkovi prirode su poznati po svojim krajobraznim, ekološkim te kulturno povijesnim vrijednostima. Unutar parkova prirode je moguće obavljanje različitih aktivnosti koje se temelje na kulturi, znanosti, rekreaciji te obrazovanju. No, osim tih aktivnosti, u parkovima prirode je moguće obavljanje i ostalih aktivnosti, ali je važno da takve aktivnosti ne ugrožavaju parkove priroda jer je izuzetno važno da parkovi prirode ostanu sačuvani.

2.3. Ekološka mreža NATURA 2000

Ekološka mreža „Natura 2000“ sastoji se od područja važnih za zaštitu ugroženih vrsta i tipova staništa u EU. Cilj je zaštititi ili obnoviti povoljne uvjete za više od 1000 ugroženih i rijetkih vrsta te približno 230 prirodnih i poluprirodnih tipova staništa.

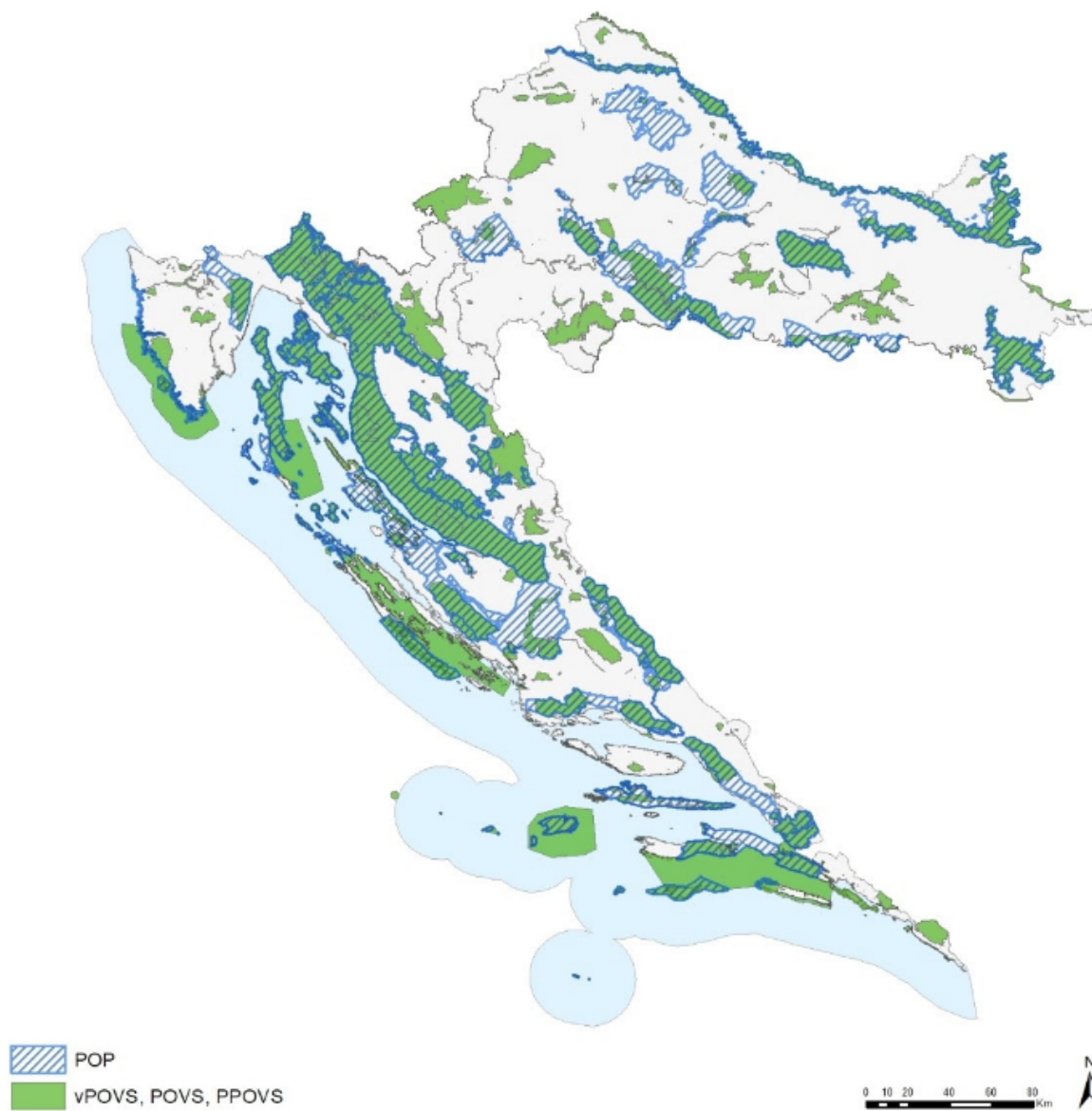
Do danas je oko 27500 područja, koja pokrivaju gotovo 20% teritorija EU-a, uključeno u ovu ekološku mrežu, što je čini najvećim sustavom zaštićenih područja na svijetu (Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja: Ekološka mreža Natura 2000 u Republici Hrvatskoj, n.d.).

Ekološka mreža „Natura 2000“ temeljena je na EU direktivama. Područja se biraju pomoću znanstvenih mjerila. Važno je sagledati interes i dobrobit ljudi unutar tog područja za vrijeme upravljanja (Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja: Natura 2000, 2020).

Ekološka mreža u sebi sadrži (Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja: Ekološka mreža, 2003):

- Teritorije očuvanja koja su značajna za ptice – POP,
- Teritorije očuvanja koja su značajna za vrsta i stanične tipove – POVS,
- Moguće teritorije očuvanja koji su značajni za vrste i stanične tipove – vPOVS,
- Specijalne teritorije očuvanja koji su značajni za vrste i stanične tipove – PPOVS.

Slika 3. Prikaz područja ekološke mreže Natura 2000 u Republici Hrvatskoj.

Izvor: Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja: Ekološka mreža, 2003.

3. PARK PRIRODE VRANSKO JEZERO

Park prirode Vransko jezero 21.7.1999. godine je zajedno sa svojim okolnim područjem proglašen Parkom prirode te ga to svrstava u jedno od rijetkih, prirodnih staništa prepunih ptica vodarica. Osim toga, karakteriziraju ga pitka voda zajedno sa područjem osebnih bioraznolikosti i specifičnosti (Vransko jezero: Općenito, n.d.).

Kako bi određeno područje postalo Park prirode potrebno je da ima određene specifičnosti po pitanju prirode, a Vransko jezero sadrži nekoliko osnovnih karakteristika za mogućnost dobivanja titule Parka prirode koje uključuju: različit biljni i životinjski svijet, izuzetna prirodna ljepota i pitka voda.

Prostire se na površini od 57 kilometara što ga čini najvećim prirodnim jezerom i jednim od najvećih močvarnih područja u Republici Hrvatskoj. Zahvaljujući specifičnom klimatskom i geografskom položaju nalazi se na Popisu svjetskih važnih močvara od 2013.godine što je od velike važnosti za ugrožene i rijetke ptice (Vransko jezero: Općenito, n.d.).

Vransko jezero je rijedak primjer kriptodepresije, duboko je od dva do pet metara, te je zapravo prirodni fenomen potopljenog krškog polja. Razlog tomu su velike nakupine mulja ispod kojih se nalazi nepropusni flišni sloj stijena. Voda, zbog te nepropusne barijere ne može odlaziti u krško dno. Zbog bogatog broja ptica koje prezimljuju u parku sjeverozapadni dio Vranskog jezera je odlukom Skupštine Općine Biograd na moru 22.veljače 1983.godine proglašen ornitološkim rezervatom (Vransko jezero: Općenito, n.d.).

Ova prirodna oaza obiluje biološkom raznolikošću i važnim ekosustavima. Jezero je dom mnogim biljnim i životinjskim vrstama, uključujući brojne ptice selice koje tu nalaze svoje stanište. Upravo to ga čini izuzetno važnim za očuvanjem biološke raznolikosti i ekološke ravnoteže.

Vransko jezero ima svoje određene posebnosti, a neke od njih su (Vransko jezero: Općenito, n.d.):

- Po veličini najveće jezero na području Republike Hrvatske,
- Posebni ornitološki rezervat,
- Jedina veća močvara na mediteranskom području Republike Hrvatske zajedno sa donjim tokom rijeke Neretve,
- Stanište sedam vrsta ptica koje su ugrožene na nacionalnoj razini,

- Stanište četiri vrste ptica koje su ugrožene na Europskom nivou,
- Jedino gnjezdilište na području mediteranske Hrvatske za Malog Vranca, Veliku bijelu čaplju, Čaplju dangubu i Malu bijelu čaplju,
- Najveće gnjezdeća populacija Malog Vranca na području cijele Hrvatske,
- Bogata i raznolika povijest iz razloga što prvi nalazi datiraju čak 2000 godine prije Krista,
- Na zimovanju preko 100 000 jedinki vodarica,
- Enormna raznolikost ornitofaune – 256 vrsta, 102 vrste gnjezdarice,
- Obitavanje vrsta koje su uključene u konvenciju o migratnim vrstama.

3.1. Povijest Vranskog jezera

Povijest Vranskog jezera je izuzetno bogata i raznolika, a prema podacima dostupnim na službenoj web stranici parka (Vransko jezero: Vransko jezero kroz povijest, n.d.) moguće ju je podijeliti na tri velika razdoblja:

1. Antičko razdoblje,
2. Srednji vijek,
3. Osmansko razdoblje.

Vranski bazen je od davnina privlačio velik broj veleposjednika te je zbog tog prepoznat kao lokalitet na kojemu se mogu pronaći ljepote. Na lokalitetu „Crkvine“ prisutni su arheološki ostaci. No, osim tamo, također su prisutni na izvoru Pećina i na rubnim područjima vranskog blata te upravo oni govore o nekolicini rimskih poljoprivrednih imanja – Vila rustica. Velika gospodarska aktivnost Carstva na području Vranskog jezera je potvrđena zbog pronađenih fragmentnih rimskih natpisa (Oršolić, 2015).

Akvedukti su izgrađeni od strane rimskih graditelja kako bi se na uspješan način dovela voda do morske razine u Zadru, a taj vodovod je služio za snabdjevanje Zadra i svih Vila rustica. Za vrijeme Rimskog soba, Vransko područje je sačuvano po svojim kartama i zapisima (Vransko jezero: Vransko jezero kroz povijest, n.d.).

Za vrijeme Srednjeg vijeka Vransko jezero je okruženo kraljevskim gradovima kao što su Šibenik, Biograd, Nin i Knin. Zbog svog geopolitičkog položaja između utvrda Ostrovca, Perušića, Nadina i Skradina. U Srednjem vijeku se razvilo naselje oko tvrđave

Castrum Aureanae. Od 11. stoljeća na tom je području prisutan samostan Benediktinaca (Vransko jezero: Vransko jezero kroz povijest, n.d.).

Nakon završetka bitke na Sigetu 1526. godine, otpor Osmanskom Carstvu se nije mogao pružiti pa je tako Vrana pala u Osmansko Carstvo 1527. godine i tako je bilo sve do 1648. godine (Oršolić, 2015). Zbog pada Vrane, domaće je stanovništvo otišlo na otok Murter u selo Betinu, te u južnu Istru. Tada je grad Vrana bio naseljen isključivo stanovništvom muslimanske vjeroispovijesti, dok je okolicu naselilo pravoslavno stanovništvo. Nakon oslobođenja 1648. godine, zatečene su tri džamije koje su se zajedno s utvrdom odmah porušile (Vransko jezero: Vransko jezero kroz povijest, n.d.).

3.2. Obilježja Vranskog jezera

Park prirode Vransko jezero poznat je po svojoj bioraznolikosti, no to nije jedina značajka po kojoj je karakterističan. Na području Vranskog jezera postoje razna obilježja koja su nastala od prve pojave Vranskog jezera, a za ista se može reći kako najveći utjecaj imaju zbog Jadranskog mora i rijeke Neretve. Najutjecajnija obilježja Vranskog jezera koja će se obraditi u ovom poglavlju su sljedeća:

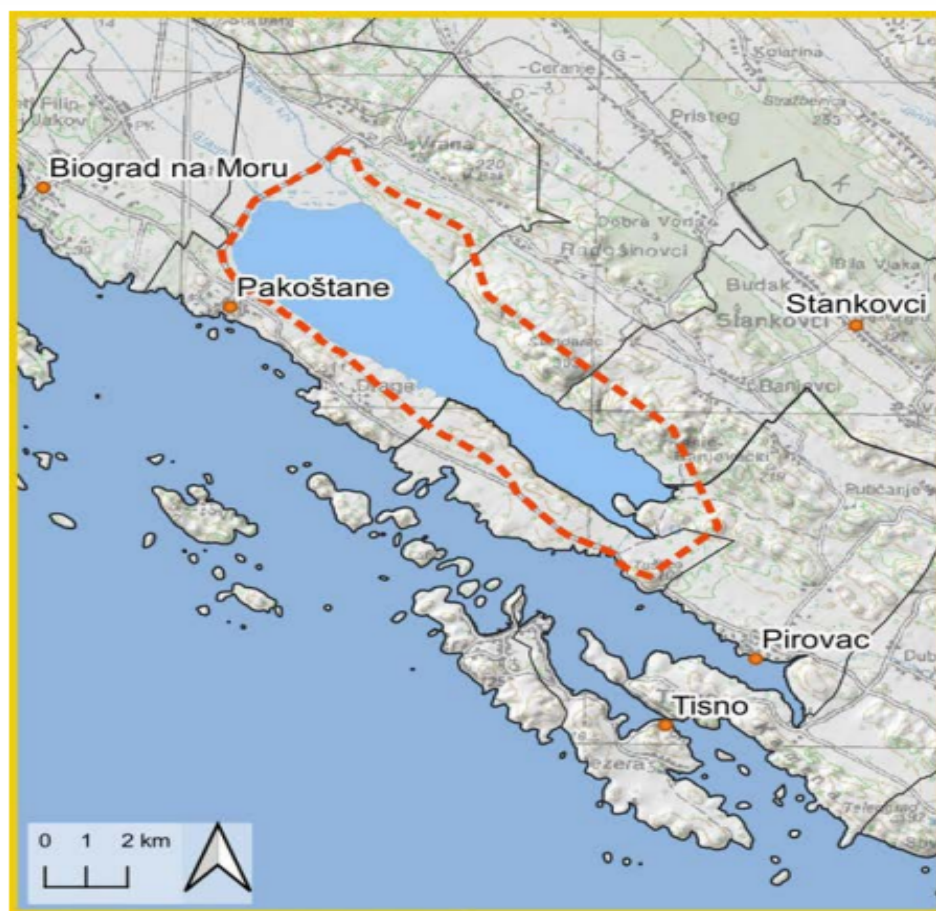
1. Geografski položaj,
2. Klima,
3. Flora,
4. Fauna,
5. Kulturna baština.

3.2.1. Geografski položaj

Geografski položaj Vranskog jezera pruža mu posebnu atraktivnost i važnost kao zaštićenog područja. Vransko jezero smješteno je između gradova Zadar i Šibenik na obali Jadranskog mora. Sa sjeverne strane, planina Velebit pruža prekrasan krajolik i čini jezero okruženim brdima. Sa južne strane, Pašmanski kanal ga povezuje s otokom Pašmanom i otvara pristup Jadranskom moru.

Prema teritorijalno-administrativnoj podjeli područje Vranskog jezera se prostire između dvije županije, od čega 42 km² površine ulazi u Zadarsku Županiju, a ostalih 15 km² pripada Šibensko-kninskoj županiji. Prema lokalnom nivou uprave, granica Vranskog jezera se u najvećem omjeru nalazi u općini Pakoštane, a ona zajedno sa gradom Benkovac i općinom Stankovac pripadaju Zadarskoj županiji. Općine Pirovac i Tisno također zauzimaju određeni dio Vranskog jezera a one pripadaju Šibensko-kninskoj županiji (Andlar i sur., 2020).

Slika 4. Administrativne granice u okruženju Vranskog jezera.

 Granica Parka

Administrativne granice

 Županijska središta

 Središta gradova/općina

 Državna granica

 Županijska granica

 Granice gradova/općina

Izvor: Andlar i suradnici, 2020.

Kada se uzmu točne koordinate parka prirode Vransko jezero, dolazi se do toga da se Vransko jezero prostire na istočnoj geografskoj dužini od 15° 30' 53" do 15° 39' 36", a na sjevernoj geografskoj širini od 43° 50' 52" do 43° 56' 18" (Prtenjača i sur., 2010).

Zemljopisni položaj jezera omogućuje raznolikost flore i faune te privlači veliki broj ptica selica, što ga čini privlačnim za ornitologe. Osim toga, jezero je u blizini drugih prirodnih atrakcija kao što su Nacionalni park Krka i Nacionalni park Kornati. Na obali jezera u susjednim mjestima poput Pakošтана, Pirovca, Biograda na moru mogu se pronaći restorani, kafići, trgovine i druge usluge koje turistima trebaju.

Jezero je dobro povezano kopnom, zrakom i morem, uključujući autocestu A1, zračne luke Zadar i Split, kao i morske luke i marine. Također postoji mogućnost korištenja javnog prijevoza, poput autobusa, kako bi se došlo do područja parka prirode. Jezero pruža mogućnosti za razne turističke aktivnosti. Posjetitelji mogu uživati u vožnji biciklom ili pješaćenju duž označenih staza, ribolovu, vožnji čamcem ili istraživanju prirodnih ljepota parka.

3.2.2. Klima

Park prirode Vransko jezero je poznat po svojoj blago mediteranskoj klimi. Na klimu velik utjecaj imaju reljef, vegetacijski pokrov, struktura podloge i blizina mora. Upravo svi čimbenici imaju velik utjecaj na smanjenje efekta hladnih zračnih masa zimi te toplog zraka ljeti (Prtenjača i sur., 2010).

Blago mediteranska klima je savršena klima koja odgovara gotovo svim osobama. Upravo takva klima na koju utjecaj imaju navedeni čimbenici može doprinijeti razvoju i napretku turizma na području Vranskog jezera.

Prema Köppenovoj klasifikaciji klime, koja se računa na način da se gledaju točno određene mjesečne i godišnje vrijednosti padalina i temperatura, dolazi se do zaključka da područje Vranskog jezera obuhvaća Csax klimu. Ova klima je karakteristična za obalno područje srednjeg i južnog Jadrana te otoke. Ova klima znači da je na području Vranskog jezera prisutna umjereno topla kišna klima gdje je u toplom dijelu godine prisutno suho razdoblje (Andlar i sur., 2020).

Za vrijeme najhladnijeg mjeseca (siječnja) prosječna temperatura zraka iznosi 6.6 °C, a za vrijeme najtoplijeg mjeseca (srpnja) prosječna temperatura zraka iznosi 24.5 °C. Veći porast temperature zraka se bilježi u travnju i svibnju, a značajan pad se događa u listopadu i studenom (Prtenjača i sur., 2010).

Najveća količina oborina bude u listopadu, a najmanja u srpnju. Najistaknutiji vjetrovi su bura i jugo, a ljeti je najistaknutiji maestral. Na ovom području je vrlo mali broj dana s olujnim vjetrovima (Prtenjača i sur., 2010).

S obzirom da najveće količine oborina padaju u listopadu može se reći kako je to jedno od najlošijih razdoblja za posjetiti Vransko jezero jer kiša onemogućuje kvalitetan obilazak. Iako je u srpnju najmanja količina oborina, vrijeme je tada najtoplije i može doći do velikih vrućina. S obzirom da je broj dana u kojima su olujni vjetrovi izuzetno nizak u godini, dolazi se do zaključka kako je s obzirom na klimatske uvjete najbolje posjetiti Vransko jezero u travnju i svibnju. Razlog tomu je zato što tada prevladava umjereno topla klima koja je izuzetno ugodna, a nema puno kišnih dana.

3.2.3. Flora

Kao glavne znamenitosti parka ističu se flora i fauna zbog bogatog i raznolikog biljnog odnosno životinjskog svijeta. Ono što je pogodovalo nastanku odnosno razvoju flore i faune su dva tipa vegetacije: mediteranska i submediteranska.

Vodena i močvarna staništa iznimno su važna za očuvanje biološke raznolikosti. Unutar njih se može pronaći velik broj osjetljivih i ugroženih vrsta flore i faune. Tradicionalno su vrlo gusto naseljene, izvor su hrane, pružaju mogućnosti za rekreaciju, primaju velike količine vode, čime sprječavaju poplave i daju dovoljno vode za piće.

Jedan od najistaknutijih ljudskih utjecaja na ovaj prostor je svakako prokop kanala Prosika. Ovaj zahvat je rezultirao smanjenjem razine vode u jezeru, što je također uzrokovalo smanjenje površine jezera (Andlar i sur., 2020). Ovaj proces stvorio je niz obala koje su danas prekrivene močvarnom vegetacijom ili pretvorene u oranice. Pogotovo u sjeverozapadnom dijelu jezera, pojavljuju se oranice, dok duž južne obale, u području Modrave i Tonje, primjećujemo veće površine pod maslinicima. Unatoč tome, primjetan je trend zarastanja većeg broja tih maslinika u suvremeno doba. Zbog napuštanja stočarstva na teritoriju Vranskog jezera došlo je do

zapuštanja travnjačkih površina, a izrazito kada je riječ o suhim travnjacima koji su nekad bili čest prizor na brdskim dijelovima uz sjevernu obalu jezera (Andlar i sur., 2020).

Može se reći kako Vransko jezero ima pravo vodeno bilje koje živi potpuno pod vodom ili dijelom pluta na površini. Iz razloga što je jezero više slano nego uobičajeno dolazi se do zaključka da je teško razviti veliki broj različitih vrsta faune. Upravo tog su postojeće vrste prisutne u velikom broju. Vransko jezero je izuzetno važno za močvarne vrste.

Maslinarstvo je tradicija koja je prisutna dugi niz godina na ovom teritoriju. Zbog izuzetno velikih površina travnjaka koji su se nekada upotrebljavali za ispašu došlo je do velikog broja ugroženih i rijetkih vrsta faune koja se mogu povezati s otvorenim staništima kao što su travnjaci, zapušteni maslinici i garige (Andlar i sur., 2020).

Prvi put je biljni svijet Vranskog jezera istražen za vrijeme inventarizacije flore i faune koji je obavljen od strane djelatnika Prirodoslovno matematičkog fakulteta u Zagrebu zajedno s Javnom ustavnim Parka prirode 2004. godine (Prtenjača i sur., 2010).

Prema istraživanu flore došlo se do toga da postoji 707 biljnih vrsta na području Vranskog jezera. Zbog pojačanog odvodnjavanja došlo je do smanjenja broja močvarnih vrsta. Zaštićene vrste na ovom području su četverotočkasti kaćun, mali kaćun, ilirska perunika, žuta perunika, šumski karanfil, smeđi šilj, dalmatinski oštrolist, šiljasti ljulj, kokica paučica te ostale biljne vrste. Ukupno je na području Vranskog jezera 51 strogo zaštićene biljna vrsta (Boršić i sur., 2007).

3.2.4. Fauna

Vransko jezero, uz deltu Neretve, jedino je veće močvarno područje u ovom dijelu Jadrana i izuzetno je bitno područje za zaštitu močvarne faune, a posebno ptica (Andlar i sur., 2020).

Turistima je od velike važnosti da je fauna što više različita, a na ovom području je moguće vidjeti velik broj ptica. No, za dovoljno bogatu faunu potrebno je imati i ostale životinjske vrste, a to upravo Vransko jezero posjeduje.

Osnovni fenomen područja je bogatstvo ptičje faune. S obzirom da je Vransko jezero područje koje je nezamjenjivo za ptice selice koje migriraju prema jugu iz sjeverne Europe ili Sibira, važno je odmorište. Ujedno, jezero je izuzetno važno gnjezdilište i zimovalište za ostale ptice.

Zabilježene su 242 vrste, a od toga se 102 gnijezde na području Vranskog jezera (Andlar i sur., 2020).

Kroz provedeno istraživanje od strane djelatnika Prirodoslovno matematičkog fakulteta došlo se do prvih podataka za životinjski svijet jer se prije toga o životinjskim vrstama na području Vranskog jezera znalo izuzetno malo (Prtenjača i sur., 2010). Prema tom istraživanju pronađene su sljedeće životinjske vrste:

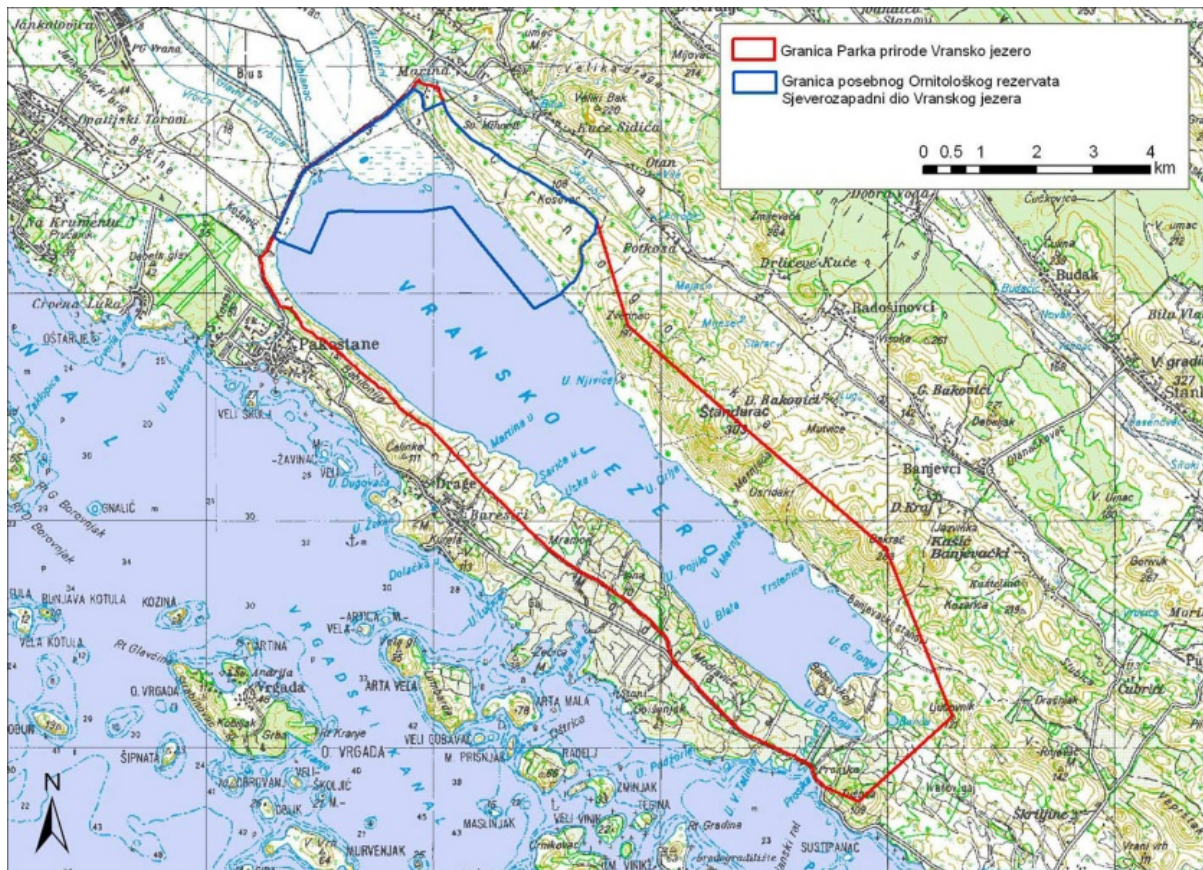
- a) Kukci – zabilježeno je 40 vrsta leptira, a dvije od 40 su zaštićene u Republici Hrvatskoj, a one su kozlinčev plavac i lastin rep.
- b) Rakovi.
- c) Ribe – u Vranskom je jezeru prisutno 17 vrsta ribe, a četiri od njih su zaštićene i/ili ugrožene u Republici Hrvatskoj. Autohtone vrste riba u Vranskom jezeru su jegulju, glavočić i riječna babica.
- d) Vodozemci -prisutno je osam vrsta različitih vodozemaca, a najbrojnije su zelena žaba, gatalinka i žuti mukač.
- e) Gmazovi – na području Vranskog jezera prisutno je 19 vrsta, a u Republici Hrvatskoj su sve zaštićene. Unutar Dodatka II Direktive o staništima popisane su četiri vrste: čančara, barska kornjača, crvenkrpica i četveroprugi kravosas.
- f) Ptice – na području Vranskog jezera su prisutne 102 vrste gnjezdarice. Vransko jezero za ptice predstavlja odmorište iz zapadnog Sibira ili sjeverne Europe prema svom odmorištu.
- g) Sisavci – na teritoriju Vranskog jezera prisutno je 38 vrsta sisavaca, a od toga je 35 ugroženo i/ili zaštićeno u Republici Hrvatskoj.
- h) Špiljska fauna – unutar špiljske faune na teritoriju Parka prirode Vranskog jezera nalazi se endemska vrsta kornjaša, a upravo to su prvi nalazi ove vrste u Republici Hrvatskoj.

3.3. Ornitološki rezervat

Posebni rezervat, prema članku 12. Zakona o zaštiti prirode RH (Narodne novine 70/05, NN 139/08), predstavlja teritorij kopna, mora ili kombinacije koje je od posebnog značenja zbog svoje rijetkosti, jedinstvenosti ili reprezentativnosti. Također to može biti stanište ugrožene divlje svojte, a posebno ukoliko je znanstvene namjene i značaja.

Ono na što se posebno stavlja naglasak kada je u pitanju posebni rezervat je to da je zabranjeno raditi djelatnosti ili neke zahvate koji mogu imati negativan utjecaj na svojstva zbog kojih je isti proglašen. Djelatnosti i zahvati se mogu dopustiti samo u slučaju ako se uvjeti održavaju ili poboljšavaju. Na području Republike Hrvatske ukupno je zaštićeno 79 posebnih rezervata (Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja: Posebni rezervati, 2021).

Slika 5. Kartografski prikaz granice Posebnog ornitološkog rezervata „Sjeverozapadni dio Vranskog jezera“.

Izvor:Prtenjača i suradnici, 2010.

Vransko jezero prvi puta je zaštićeno 1983. godine kada ga je odlukom Skupštine, Općina Biograd na moru proglasila ornitološkim rezervatom (Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja: Posebni rezervati, 2021). Ornitološki rezervat je posebno zaštićeno područje koje je namijenjeno očuvanju i promatranju ptica. Poznato je po svojoj važnosti za ptice selice i stanište je velikog broja vrsta ptica.

Jezero pruža različita staništa za ptice, uključujući: močvare, šume, pašnjake, šikare te stjenovita područja. Ove raznolike ekosustave privlače različite vrste ptica tijekom njihovih

migracija ili kao stalne stanovnike. Zahvaljujući geografskom položaju i klimi na ovom području se mogu promatrati i vrste karakteristične za južnije dijelove kontinenta. Za ptice, kao što su čaplja danguba i mali vranac, ovo područje je jedino preostalo gnjezdilište u Hrvatskoj (Prtenjača i sur., 2010).

Ornitološki rezervat omogućuje posjetiteljima da promatraju ptice i njihovo ponašanje u prirodnom okruženju. U doba proljetnih i jesenskih migracija promatranje je posebno interesantno kada na ovom području borave vrste koje dolijeću s juga ili odlijeću prema jugu. Postoje promatračnice i vidikovci koji pružaju dobre poglede na staništa ptica, ali promatranje olakšavaju alati poput dalekozora, teleskopa ili fotoaparata s teleobjektivom. Danas postoje aplikacije koje omogućavaju vođenje te dijeljenje digitalnih bilješki i fotografija čime se nadopunjava baza podataka o rasprostranjenosti i ponašanju vrsta što doprinosi zaštiti pojedinih vrsta ali i poznavanju biologije (Andlar i sur., 2020).

Za vrijeme promatranja ptica bitno je znati da su ptice posebno osjetljive na glasne i iznenadne zvukove, nagle pokrete te je tako prilikom boravka u prirodi poželjno utišati ton na mobilnim uređajima, tiho razgovarati i kretati se. Promatranje s moguće s veće daljine pomoću fotoaparata ili dalekozora. Potrebno je držati udaljenost da ih ne uznemiravamo i da se one osjećaju sigurno.

Očuvanje i zaštita rezervata igraju ključnu ulogu u očuvanju biološke raznolikosti i održivosti ekosustava te je glavni cilj zaštititi stanište ptica, omogućiti im mir i održavanje njihovih populacija. Posjetitelji mogu naučiti o važnosti ptica u ekosustavu i kako pridonijeti njihovom očuvanju kroz raznorazne edukativne programe koje rezervat pruža.

U ornitološkom rezervatu prisutan je velik broj ptica, a ukupno je 13 vrsta ptica važno za stabilnost cjelokupnih populacija, a te vrste su: Mali vranac, Bukavac, Kosac, Mali sokol, Mala bijela čaplja, Velika bijela čaplja, Žuta čaplja, Liska, Čaplja danguba, Siva štijska, Riđa štijska, Crnoprugasti trstenjak, Eja močvarica (Vransko jezero: O rezervatu, n.d.).

4. ANALIZA VALORIZACIJE NA PRIMJERU PARKA PRIRODE VRANSKO JEZERO

Kako bi se na kvalitetan način uvidjele sve prednosti i nedostaci provođenja turističkih aktivnosti u Parku prirode Vransko jezero potrebno je vrednovati sve moguće stavke i značajke koje se mogu povezati s turizmom. Razlog tomu je što jačanjem turizma jača i gospodarstvo. Republika Hrvatska zbog svoje izrazito lijepe prirode i očuvanog okoliša ima mogućnost razvijanja turizma na najvećoj mogućoj razini. No, problem je što turizam na svim područjima nije jednako razvijen. Pomoću turističko-gospodarske valorizacije na primjeru Parka prirode Vransko jezero želi se napraviti analiza kako bi se uvidjele mogućnosti za napredak i razvoj turizma.

4.1. Definiranje pojma valorizacije

Kako bi se na kvalitetan i uspješan način napravila turističko-gospodarska valorizacija na primjeru Parka prirode Vransko jezero potrebno je prvo poznavati pojam valorizacije s ciljem izrade kvalitetne analize.

Valorizacija služi kako bi se mogla napraviti procjena za odvijanje turističkih aktivnosti na određenoj turističkoj destinaciji. Da se valorizacija izradi, potrebno je imati određene resurse za koji će turisti pokazati interes na području za koje se radi valorizacija. Potrebno je napraviti kvantitativnu i kvalitativnu objektivnu procjenu svih vrijednosti resursa kako bi se dobili kvalitetni rezultati valorizacije (Angelevska-Najdeska, 2005).

Zbog svih prethodno navedenih obilježja Vranskog jezera koji se vežu za geografski položaj, klimu, floru i faunu moguće je napraviti turističko-gospodarsku valorizaciju jer postoje razni resursi koje privlače različite grupacije turista. Upravo ta obilježja će služiti kako bi se napravila valorizacija na području Vranskog jezera jer su to obično glavne značajke za razvoj turizma na određenom prostoru.

Resursi s najvećom vrijednosti će imati najveću turističku potražnju. Temelj izrade svake valorizacije su potrošači, odnosno u ovom slučaju turisti zajedno s osobnom procjenom za atraktivnost resursa na turističkom području.

Razlog tomu je što se moraju gledati želje i potrebe turista kako bi se napravila što je moguća bolja turistička atrakcija (Angelevska-Najdeska, 2005).

Kako bi se na uspješan način prikazao kvalitetan proizvod ili usluga na turističkom tržištu potrebno je na kvalitetan način napraviti valorizaciju svih njenih društvenih i prirodnih resursa, a sve s ciljem kako bi se mogle istaknuti atraktivnosti turističke destinacije. Sve to će na kraju za posljedicu imati dolazak novih posjetitelja i turista.

Konkurentnost i uspjeh na turističkom tržištu je teško očekivati ukoliko nema atrakcija kao što su festivali, manifestacije, krajobraz, endemske vrste, narodna nošnja, gastro i eno specijaliteti te ostali sadržaji (Radić Lakoš i Arbutina, 2017). Republika Hrvatska, ali i ostatak država u cijelom svijetu imaju za cilj povećavati i poboljšavati turističku ponudu kako bi uspjele opstati na turističkom tržištu. S obzirom da turisti postaju sve kompleksniji i stalno traže nešto tradicionalnije i bolje, potrebno je iskoristiti i sačuvati sve ono što je stečeno kroz povijest.

4.2. Turističke aktivnosti na području Vranskog jezera

Za početak izrade turističko-gospodarske valorizacije na području Vranskog jezera potrebno je prvo sagledati koje sve turističke aktivnosti postoje kako bi se napravila analiza jesu li te turističke aktivnosti dovoljno atraktivne za privlačenje novih turista, ali i za ponovni dolazak prethodnih turista.

Vransko jezero obiluje ribom. Odgovorna javna ustanova preuzima ulogu upravljanja ribljim fondom s ciljem održavanja harmonije između zahtjeva ptica, riba i ljudi - osobito ribiča. U ovom kontekstu, pridržava se relevantnih zakonskih propisa te najnovijih smjernica koje su iznikle iz stručnih istraživanja. Ova posvećenost omogućuje očuvanje ekosustava vodenih resursa uz osiguranje održive i ravnotežne koegzistencije između svih zainteresiranih strana. Da pojedine vrste ne bi postale tek mit iz prošlosti ovog kraja, potrebno je pridržavati se pravila ribolova. Neka od pravila su: ribolov u ornitološkom rezervatu nije dozvoljen, a razlog tomu je da se smanji ometanje ugroženih i strogo zaštićenih ptica na minimum; jegulja je strogo zaštićena od 2009. godine kada je zabilježen kontinuirani pad broja jegulja iz tog razloga je zabranjeno ometati ili loviti jegulju. Na Vranskom jezeru ribolov je dozvoljen izvan ornitološkog rezervata od onog trenutka kad sunce izađe pa sve do 23:00, što da ribič u 23:00 mora napustiti područje Parka prirode Vransko jezero. Svi ribiči uz kupnju ribolovne dozvole sa sobom mogu ponijeti 2 komada ribe poput štuke, soma, šarana, linjaka, cipla putnika, cipla

balavca ukupne težine do 8 kg, dok se babuška, sunčanica, gambuzija i bezribica love bez ograničenja (Vransko jezero: Informacije za ribiče, n.d.).

U proljeće turisti počinju gaziti drvenim stazama kroz poplavne livade i tršćake u blizini Crkvine i kampa. Uklapajući se u okoliš, drveni vidikovci nude spektakularan pogled na jezero i ptice. Prosika, Jugovir i brdo Kamenjak također imaju takve poučne staze; najviše točke na sjevernoj strani jezera pretvorene su u vidikovce s kojih se vidi veći dio jezera (Vransko jezero: Poučne staze, n.d.).

Slika 6. Poučna staza Vidikovac Kamenjak

Izvor: Vransko jezero: Poučne staze, n.d.

Osim moguće šetnje prema Kamenjaku, također je moguće uživati u ljepotama Vranskog jezera na biciklu zato što ima nekoliko biciklističkih staza koje prolaze područjem Vranskog jezera (Regija Zadar: Vodič po Parku prirode Vransko jezero, n.d.). Sve osobe koje se zanimaju za zanimljive šetnje ili vožnju biciklom imaju to upravo napraviti mogućnost na području Vranskog jezera. No, dodatna prednost je mogućnost prekrasnog pogleda kroz obavljanje ovih dviju aktivnosti.

Osim prethodno navedenih turističkih aktivnosti, na području Vranskog jezera je izgrađen adrenalinski park za djecu svih uzrasta. Ovaj park se nalazi u borovoj šumi gdje se djeca mogu baviti raznim aktivnostima koje uključuju hodanje, balansiranje, penjanje i vožnju ziplineom (Regija Zadar: Vodič po Parku prirode Vransko jezero, n.d.).

4.3. Prostorna valorizacija Vranskog Jezera

Kako bi se na kvalitetan način moglo upravljati i koristiti prostorom Vranskog jezera potrebno je napraviti zoniranje zaštićenog područja. To se radi s ciljem kako bi se sačuvale prirodne vrijednosti Vranskog jezera. Pomoću zoniranja dolazi se do tog što se mogu upotrebljavati svakodnevno, a što je potrebno dodatno štiti. Općenito, prema IUCN-u (2014) zaštićena područja se mogu zonirati na sljedeće zone:

- a) ZONA 1 (Zona stroge zaštite) – ova zona obuhvaća teritorij čije su prirodne vrijednosti od velike važnosti te se tu ne smije raditi nikakve intervencije osim u iznimnim situacijama. Prema potrebama ova se zona dijeli na dva područja (1a i 1b) koja obuhvaćaju područje gdje nije dopušteno posjećivanje i područje gdje dopušteno kontrolirano i ograničeno posjećivanje. Unutar Zone 1 moguće je samo pratiti stanje, znanstveno istraživati te intervenirati u iznimnim situacijama.
- b) ZONA 2 (Zona aktivne zaštite) – obuhvaća teritorije gdje postoje velike vrijednosti za očuvanje. Na ovom području se čeka veliki angažman uprave Parka prirode Vransko jezero kako bi se mogla očuvati, stvarati i obnavljati priroda. Pod ovu zonu pripadaju područje koje upotrebljava lokalno stanovništvo, ali sve prema pravilima za očuvanje. Lokalno stanovništvo ovo područje uglavnom upotrebljava za prirodne resurse.
- c) ZONA 3 (Zona upotrebe) – ovo je područje koje nema visoku razinu vrijednosti za očuvanje i uglavnom se upotrebljava za svrhe koje će biti od velikog značaja za napredak zaštićenog područja. To su uglavnom naseljenija mjesta i objekti koji su izgrađeni za posjetitelje

S obzirom na zoniranje koje je prethodno objašnjeno, park prirode Vransko jezero je napravilo svoju zonaciju na način da su praćeni principi zoniranja zaštićenih područja od strane IUCN-a.

Park prirode Vransko jezero zoniran je na sljedeći način (Prtenjača i sur., 2010):

- a) Zona stroge zaštite – obuhvaća ukupno 7.416% cjelokupnog područja Vranskog jezera i u cijelosti se nalazi u posebnom ornitološkom rezervatu. U ovoj zoni obuhvaćeni su ekosustavi tršćaka i slobodne vode koja ima veliku vrijednost jer je vrlo važna za očuvanje i razmnožavanje ptica močvarica. Za ovaj ekosustav nije potrebno imati aktivne mjere čuvanja. Unutar ove zone se ne smije događati nikakve intervencije u prostoru, samo su dopuštena znanstvena istraživanja i inventarizacija. Posjećivanje ove zone je u potpunosti zabranjeno.

- b) Zona aktivne zaštite –ovaj dio Vranskog jezera je uvjerljivo najveći po površini jer zauzima čak 91.801% cjelokupnog područja Vranskog jezera. Unutar ove zone uključene su tekuće i stajaće kopnene vode, travnjačke površine, šume i obrađene poljoprivredne površine. Cilj upravljanja ove zone je da se ekosustav i kulturni krajobraz očuvaju u cijelosti te da se prostor koristi na održivi način. U ovoj zoni se rade djelomična i postepena obnavljanja vodnog režima, kosi se, uklanjaju se zarasla stabla, održavaju se travnjaci i slične aktivnosti. Unutar ove zone turisti imaju mogućnost posjećivanja, ali je zato izgradnja isključivo zabranjena.
- c) Zona korištenja – ovo je najmanja zona po površini na području Vranskog jezera jer zauzima samo 0.783% cjelokupnog područja Vranskog jezera. U ovoj zoni su prisutne sve postojeće ceste i šumske ceste, područje brda Majdan te šest područja koja trenutno postoje ili se planira napraviti infrastruktura za posjećivanje te hidrotehničke građevine, a tih šest područja obuhvaća: Crkvine, Bašinka, Prosika, Kamenjak, Drage-Jezera i Bandenova jama.

Iz prethodno navedenih zona, vidljivo je da turisti imaju mogućnost posjećivanja velike većine Vranskog jezera, osim zone stroge zaštite. Važno je očuvati postojeće ljepote jer bez toga ne bi bilo mogućnosti za razmnožavanje biljnog i životinjskog svijeta. No, također je važno da su građani i turisti svjesni visokih vrijednosti Parka prirode Vranskog jezera kako ne bi radili stvari koje će imati negativan utjecaj na cjelokupno područje Vranskog jezera.

4.4.Održiva upotreba prirodnih resursa

Do sada se iz završnog rada moglo vidjeti kako su prirodni resursi pravo bogatstvo za Park prirode Vransko jezero jer su prirodni resursi ključni za postojanost Vranskog jezera, ali i za budućnost. Iz tog razloga je važno sačuvati prirodne resurse kako bi buduće generacije bile u mogućnosti posjećivanja Vranskog jezera.

Unutar ovog poglavlja biti će prikazane gospodarske djelatnosti temeljene na prirodnim resursima Vranskog jezera:

- Poljoprivreda,
- Ribolov,
- Lov,
- Šumarstvo.

4.4.1. Poljoprivreda

Poljoprivredne površine sadrže ukupno 14.5% od cjelokupne površine Vranskog jezera. Od poljoprivredne površine 45% je aktivno, a 55% neaktivno (Andlar i sur., 2020). Poljoprivredna grana maslinarstvo zauzima najveći udio u obradivim površinama. Iza maslinarstva slijedi oranice i pašnjaci gdje se uglavnom obavljaju poljoprivredne grane kao što su voćarstvo, povrtlarstvo i vinogradarstvo.

S obzirom da je 45% poljoprivredne površine aktivno potrebno je napraviti kvalitetnu promociju po pitanju lokalnih proizvoda kako bi se isti uspjeli plasirati na tržište. No, kako bi se poljoprivredno tržište razvijalo na pravi način važno je pronaći prave edukacije koje će napraviti kvalitetnu turističku ponudu za poljoprivredne proizvode.

Na području gdje se odvija povrtlarska proizvodnja dolazi do direktnog ispiranja kemijskih sredstava u vodu Vranskog jezera. Kao posljedica toga dolazi do smanjenja kvalitete vode što ima za posljedicu negativan utjecaj na biljni i životinjske svijet u vodi, ali i izvan nje. Po pitanju plodnosti tla i zaštite ekosustava ovaj način je u potpunosti neodrživ (Prtenjača i sur., 2010).

Kako bi se razvoj Vranskog jezera uspio odvijati putem održivog razvoja važno je da se poljoprivrednicima ponudi mogućnost gdje će moći uzgajati svoje sorte na način koji će biti ekološki prihvatljiv. Kada se to dogodi, zaštita prirode Vranskog jezera će biti bliža k ispunjenju ciljeva.

Prema Andlar i sur. (2020), stočarstvo se odvija u vrlo maloj mjeri na području kamenjarskih travnjaka na Majdanu. Nekoliko domaćinstva se bavi ovom poljoprivrednom granom. Kako bi se kamenjarski travnjaci i pašnjaci održavali predlaže se i potiče ekstenzivno stočarstvo. Ukoliko se poljoprivreda održava na način da se poštuje priroda, doći će do porasta u očuvanju Vranskog jezera po pitanju krajobrazne, prirodne i kulturne raznolikosti.

4.4.2. Ribolov

Prethodno je navedeno u završnom radu da postoji nekoliko vrsta riba te da se ribiči mogu upustiti u ovu djelatnost. Ribiči imaju mogućnost nošenja ribe sa sobom nakon obavljanja ribolova, a ovisno o vrsti ribe ovisi koliku količinu mogu ponijeti.

Većina vrsta riba u jezeru su alohtone što znači da su to vrste koje su ljudi osobno unijeli u jezero. Neke od tih riba imaju negativan utjecaj na starenje jezera. Zbog veće količine šarana održava se sportska aktivnost u vidu ribolova, a veća populacija babuške će donijeti novo

donošenje mjera. Postoje četiri vrste ribe koje je zabranjeno loviti u Vranskom jezeru zbog njihove zaštite (Andlar i suradnici, 2020).

Prema Prtenjačii sur. (2010) unutar područja Vranskog jezera poželjno je da ima što više ribiča koji koriste ovaj park prirode na pravi način, odnosno poželjni su ribiči koji će imati pozitivan utjecaj na očuvanje Vranskog jezera. Osim toga, pri kupnji ribolovnih dozvola dolazi do porasta zarade Parka prirode Vranskog jezera, a ta sredstva mogu pomoći u financiranju ispunjenja ciljeva Parka. Ukoliko se ribolov odvija na ispravan način i umjerenim količinama dobiti će se pozitivni odraz na ljude i jezero. Kako bi se ribolov nastavio razvijati potrebno je nadzirati sve aktivnosti koje se vežu za ribolov te voditi brigu o skupljanju podataka vezanih za ulov ribe.

4.4.3. Lov

Zbog rasprostranjenosti divljači i konfiguracije terena, mogućnosti aktivnosti vezanih za lov na području Parka prirode Vransko jezero je relativno mala. Lovačka društva dužna su pridržavati se svih pravila koja su iznesena za Vransko jezero. Unutar stroge zone zaštite lov je u potpunosti zabranjen. Iz tog se razloga lov odvija u zoni aktivne zaštite te zoni korištenja. U cijelom Parku prirode Vransko jezero isključivo je zabranjeno loviti ptice močvarice (Prtenjača i sur., 2010). Iz razloga što nema velikog broja razne divljači nego samo određenih životinjskih vrsta, lovci su ograničeni na ulov svega ostaloga. No, to nije nešto previše pa se iz toga vidi kako se Park prirode Vransko jezero može unaprijediti, ali ne pod svaku cijenu jer je potrebno sačuvati prirodu.

4.4.4. Šumarstvo

Iz razloga što nema šuma koje su komercijalno zanimljive na području Parka prirode Vransko jezero, nema ni iskorištavanja šuma. Najveća opasnost za šume predstavljaju šumski požari. Zbog protupožarne zaštite potrebno je često obavljati aktivnosti koje se vežu za krčenje i čišćenje. Svo šumsko zemljište se nalazi u zonama korištenja i aktivne zaštite. Za interes cjelokupne prirode važno je sačuvati raznolikost šumskih staništa. Osim toga, potrebno je na lokalni način poticati vegetaciju unutar zone aktivne zaštite, uz održavanja (Prtenjača i sur., 2010).

5. INICIJATIVE ZA ODRŽIVI RAZVOJ TURIZMA PARKA PRIRODE VRANSKO JEZERO

Inicijative za održivi razvoj predstavljaju ključni korak prema stvaranju ravnoteže između društvenih, ekonomskih i ekoloških potreba kako bi se osigurala bolja budućnost za sadašnje i buduće generacije. Te inicijative usredotočene su na promicanje prakse koja podržava održivost resursa, zaštitu okoliša te unaprjeđenje životnog standarda ljudi.

Inicijativa za održivi razvoj turizma u Parku prirode Vransko jezero bila bi usmjerena prema očuvanju prirodne ljepote i ekosustava jezera, kao i promicanju odgovornog turizma koji neće štetiti okolišu (Črnjar, 2009).

Potrebno je podržavati sljedeće inicijative:

- ekološka osviještenost, kroz edukativne programe, organiziranje radionica, predavanja i kampanja o zaštiti jezera i okoliša podigla bi se svijest o ekološkim pitanjima;
- održivi turistički sadržaji, gradnja i razvoj sadržaja ali koji minimalno utječu na okoliš, kao što su staze za pješaćenje, interpretacijski centri;
- uvođenjem strogih regulacija za bilo kakve aktivnosti koje bi naštetile jezeru, kao što su vodeni sportovi ili ribolov;
- održavanje čistoće, organiziranje redovnih kontrola obale jezera i edukacija posjetitelja o važnosti održavanja čistoće okoliša;
- alternativni prijevoz, poticanje korištenja alternativnih oblika prijevoza poput bicikala ili javnog prijevoza kako bi se smanjila emisija štetnih plinova;
- održiva infrastruktura koja u planiranju izgradnja ili obnove, trebala bi biti usmjerena prema održivim standardima, kao što su energetska učinkovitost i korištenje ekološki prihvatljivih materijala.

Održive manifestacije koje se odvijaju na području Parka prirode Vranskog jezera, a samim time i doprinose njegovom održivom razvoju su sljedeće (Vransko jezero: Posjetiteljski i edukativni program, n.d.):

- a) Šetnja na nekoliko staza – Poučna staza Ptice Vranskog jezera, Poučna staza vidikovac Kamenjak, Poučna botanička staza, Poučna staza o ribama, Poučna staza Modrave – kanal Prosika i Poučna staza Ptice grabljivice.

- b) Edukativni obilasci i programi za grupe posjetitelja koji uključuju otkrivanje prošlosti i kulturne baštine
- c) Edukativne igre – istraživanje riba i vode, biljaka te ptica i močvara
- d) Teambuilding – sudjelovanje u igrama u prirodi
- e) Radionice s minimalno pet osoba gdje se obavljaju aktivnosti vezane za interaktivno učenje vještine tradicijskog građenja
- f) Birdwatching program – promatranje i razlikovanja različitih vrsta ptica
- g) Biciklizam – zbog neasfaltiranih površina potrebno je koristiti brdske bicikle
- h) Vožnja električnim brodom Danguba na području Vranskog jezera
- i) Mogućnost posjete centra BioSfera Biograd – centar se prostire kroz tri etaže, a kroz zanimljiv multimedijalni sadržaj mogu se otkriti najljepše prirodne atrakcije na području Zadarske, Šibensko-kninske i Ličko senjske županije. S ovog mjesta se može „zavirit“ u tri nacionalna parka (Kornati, Krka i Paklenica) i tri parka prirode (Telašćica, Velebit i Vransko jezero).
- j) Kajaking – ukoliko se želi doživjeti poseban doživljaj prirode na području Vransko jezero poželjno je upustiti se u vožnju kajakom.
- k) Adrenalinski park – poseban krajolik koji nudi različite avanture.
- l) Električni vlak – ovaj vlak putuje na relaciji Pakoštane – Info centar Crkvine – Maškovića han.
- m) Sportski ribolov.

Iz navedenih manifestacija koje pruža Park prirode Vransko jezero vidljivo je da donose veliku profit jer postoji velik broj različitih manifestacija koje pružaju priliku svima da se zainteresiraju. No, osim što Park prirode Vransko jezero ima mogućnost profita, također je važno napomenuti da su ove aktivnosti doprinose održivom razvoju jer nema negativnog utjecaja na zaštićena područja.

6. ZAKLJUČAK

Kroz napisan završni rad došlo se do zaključka kako su zaštićena područja od velike važnosti za razvoj turizma, a razvoj turizma za posljedicu ima razvoj i napredak gospodarstva u cijeloj državi. Zaštićenih područja u Republici Hrvatskoj ima jako puno, a jedno od takvih je upravo Park prirode Vransko jezero. Kako bi zaštićeno područje ostalo zaštićeno i pružilo mogućnost obavljanja turističkih djelatnosti potrebno je očuvati okoliš na tom području. No, osim tog važno je voditi se održivim razvojem turizma kako bi buduće generacije također imale priliku posjećivanja zaštićenih područja. Park prirode Vransko jezero karakterističan je po svom prirodnom staništu ptica vodarica, no osim toga područje Vranskog jezera je posebno po svom ornitološkom rezervatu, močvarnom području, velikom broju riba, velikim prostornim zauzećem, blago mediteranskoj klimi, relativno dobre temperature tijekom cijele godine, raznolik krajobraz, mali broj dana s olujnim vjetrovima te sa svojom bogatim svijetom flore i faune.

Turizam je u Republici Hrvatskoj izuzetno dobro razvijen na obalnom području Jadranskog mora, no kako bi turizam doživio svoj vrhunac potrebno ga je raširiti i na ostatak Republike Hrvatske. Kako bi se utvrdilo koja mjesta imaju predispozicije za razvoj turizma potrebno je napraviti turističko-gospodarsku valorizaciju. Upravo iz tog razloga je napravljena analiza valorizacije na primjeru Vranskog jezera kako bi se mogle vidjeti sve jakosti i slabosti ovog Parka prirode. Pomoću valorizacije postiže se procjena po kojoj se može utvrditi je li određeno mjesto turistički privlačno. Na području Vranskog jezera postoji velik broj turističkih aktivnosti što znači da su turističke aktivnosti napravljene različitim populacijama turista. Pomoću prostorne valorizacije definirana su područja prema kojima se može raspoznati smiju li se odvijati turističke aktivnosti. Postoje područja gdje turisti ne smije dolaziti uopće, ali također postoje i mjesta gdje turisti imaju mogućnost obilaska prirodnih ljepota i obavljanja različitih turističkih aktivnosti. Osim svega navedenoga, Park prirode Vransko jezero je poznat po održivoj upotrebi prirodnih resursa koje uključuju poljoprivredu, ribolov, lov i šumarstvo.

Važno je boriti se održivi razvoj turizma jer nije cilj da samo sadašnje generacije imaju mogućnost posjeta Vranskog jezera, nego se mora osigurati mogućnost budućim generacijama za posjetu. Sve to za posljedicu ima razvoj turizma koji pruža bolje gospodarstvo u Republici Hrvatskoj.

POPIS LITERATURE

- Angelevska-Najdeska, K. (2005). *Significance and influence of management in tourism and hospitality: Valorisation and management of the tourist resources - a condition for sustainable tourism development*. Ohrid: Faculty of Tourism and Hospitality, Center for Scientific Research. Dostupno na: <http://www.quaestus.ro/wp-content/uploads/2012/03/angelevska.pdf>
- Andlar, G. i sur. (2020). *Krajobrazna osnova sa studijom vrednovanja i osjetljivosti krajobraza parka prirode Vransko jezero*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Agronomski fakultet. Dostupno na: http://www.pp-vransko-jezero.hr/hr/wp-content/uploads/Krajobrazna-osnova_smanjeno.pdf
- Boršić, I., Katalinid, A., Milovid, M., Ozimec, S., Stančić, Z., Vojnid Rogid, I., Vukovid, N., Zrnčević, Z., Župan, D. (2007). *Inventarizacija i kartiranje vaskularne flore Parka prirode Vransko jezero*. Park prirode Vransko jezero i Hrvatsko botaničko društvo, Zagreb: Državni zavod za statistiku.
- Camping Parks (2019). *Vransko jezero*. Dostupno na: <https://www.campinginparks.eu/hr/kamp/camp-vransko-lake-crkvine/8>
- Črnjar, M. (2009). *Menadžment održivog razvoja*. Rijeka: Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu u Opatiji, i Glosa Rijeka.
- Črnjar, M. (2002). *Ekonomika i politika zaštite okoliša*. Rijeka: Ekonomski fakultet Sveučilišta u Rijeci i Glosa Rijeka.
- Dudley, N. (2008). *Guidelines for Applying Protected Area Management Categories*. Gland: IUCN.
- Grgić, I. (2013). *Turizam kao djelatnost*. Dostupno na: <https://vguk.hr/multimedia/416bcc7a2f066bf781ed17adc15dca9f25736608c1c23dfb1fab488fcc6a78a18949f3391551171498.pdf>
- IUCN (2014). *Guidelines for Using the IUCN Red List Categories and Criteria*. Version 11. Prepared by the Standards and Petitions Subcommittee. Dostupno na: <http://www.iucnredlist.org/documents/RedListGuidelines.pdf>
- Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja (2023). *Bioportal: Zbirno izvješće*. Dostupno na: <https://www.bioportal.hr/gis/>

- Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja (2023). *Ekološka mreža*. Dostupno na: <https://www.haop.hr/hr/tematska-podrucja/odrzivo-koristenje-prirodnih-dobara-i-ekoloska-mreza/ekoloska-mreza>
- Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja (n.d.) *Ekološka mreža Natura 2000 u Republici Hrvatskoj*. Dostupno na: <https://mingor.gov.hr/o-ministarstvu-1065/djelokrug/uprava-za-zastitu-prirode-1180/ekoloska-mreza-natura-2000/ekoloska-mreza-natura-2000-u-republici-hrvatskoj/1211>
- Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja (2022). *Kategorije zaštićenih područja*. Dostupno na: <https://www.haop.hr/hr/tematska-podrucja/zasticena-podrucja/zasticena-podrucja/kategorije-zasticenih-podrucja>
- Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja (2020). *Natura 2000*. Dostupno na: <https://www.haop.hr/hr/tematska-podrucja/odrzivo-koristenje-prirodnih-dobara-i-ekoloska-mreza/ekoloska-mreza/natura-2000>
- Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja (2021). *Posebni rezervati*. Dostupno na: <https://mingor.gov.hr/o-ministarstvu-1065/djelokrug/uprava-za-zastitu-prirode-1180/zasticena-podrucja/posebni-rezervati/1192>
- Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja (2022). *Zaštićena područja*. Dostupno na: <https://mingor.gov.hr/o-ministarstvu-1065/djelokrug/uprava-za-zastitu-prirode-1180/zasticena-podrucja/1188>
- Oršolić, A. (2015). *Upoznajmo Park prirode 'Vransko jezero'*. Dostupno na: <https://narod.hr/hrvatska/upoznajmo-park-prirode-vransko-jezero>.
- Parkovi Hrvatske (n.d.) *Parkovi*. Dostupno na: <https://www.parkovihrvatske.hr/parkovi>
- Pirjevec, B. i Kesar, O. (2002). *Počela turizma*. Zagreb: Mikrorad.
- Postupak proglašavanja zaštićenih područja prirodnih vrijednosti: *Narodne novine* 70/2005. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2005_06_70_1370.html
- Prtenjača, I. i sur. (2010). *Plan upravljanja Parkom prirode Vransko jezero*. Dostupno na: https://rsis.ramsar.org/RISapp/files/4857155/documents/HR2109_mgt180921.pdf
- Radić Lakoš, T. i Arbutina, A. (2017). *Turistička valorizacija rijeke Cetine*. Zbornik radova Veleučilišta u Šibeniku, Vol. 11 No. 3-4. Veleučilište u Šibeniku, Šibenik. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/184517>

- Ravlić, S. (2013). *Hrvatska enciklopedija: Okoliš*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=44925>
- Regija Zadar (n.d.). *Vodič po Parku prirode Vransko jezero*. Dostupno na: <https://www.zadar.hr/hr/dozivljaji/istrazi/vodic-po-parku-prirode-vransko-jezero>
- Vransko jezero (n.d.). *Informacije za ribiče*. Dostupno na: <http://www.pp-vransko-jezero.hr/hr/informacije-za-ribice/>
- Vransko jezero (n.d.). *Posjetiteljski i edukativni program*. Dostupno na: <http://www.pp-vransko-jezero.hr/hr/wp-content/uploads/posjetiteljski-i-edukativni-program-dijagram.jpg>
- Vransko jezero (n.d.). *Općenito*. Dostupno na: <http://www.pp-vransko-jezero.hr/hr/opcenito/>
- Vransko jezero (n.d.). *O rezervatu*. Dostupno na: <http://www.pp-vransko-jezero.hr/hr/o-rezervatu/>
- Vransko jezero (n.d.). *Poučne staze*. Dostupno na: <http://www.pp-vransko-jezero.hr/hr/poucne-staze/>
- Vransko jezero (n.d.). *Vransko jezero kroz povijest*. Dostupno na: <https://www.pp-vransko-jezero.hr/hr/vransko-jezero-kroz-povijest/>
- Zakon o zaštiti okoliša, *Narodne novine* 110/07. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2007_10_110_3226.html
- Zakon o zaštiti prirode, *Narodne novine* 80/13, 15/18, 14/19, 127/19. Dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/403/Zakon-o-za%C5%A1titi-prirode>

PRILOZI

Popis slika

Slika 1. Lokacija parkova prirode na teritoriju Republike Hrvatske	11
Slika 2. Prikaz zaštićenih područja na teritoriju Zadarske županije	11
Slika 3. Prikaz područja ekološke mreže Natura 2000 u Republici Hrvatskoj.....	14
Slika 4. Administrativne granice u okruženju Vranskog jezera	18
Slika 5. Kartografski prikaz granice Posebnog ornitološkog rezervata „Sjeverozapadni dio Vranskog jezera“	23
Slika 6. Poučna staza Vidikovac Kamenjak	27

Popis tablica

Tablica 1 Kategorije zaštićenih vrsta u RH	8
Tablica 2 Broj zaštićenih područja u Hrvatskoj u 2023.godini.	9